

Бүгү чурттарның пролетарийлери. каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 71 (10668) | 1978 чылдың март 26, воскресенье | 1925 чылда түзүлгөттөгөн | Ортөө 2 көп.

А. Н. КОСЫГИННИҢ ТЮМЕНЬДЕ БОЛГАШ ТОМСКИДЕ ЧОРУП ТУРАРЫ

СЭКП ТБ-ның Политбюро кежигү-нү, ССРЭ-ның Министрлер Чөвүлели-ниң Даргазы А. Н. Косыгин март 22-24-те Тюмень болгаш Томск обла-старга чорааш, элөөн каш бугуруле-рге барган. Облестарның партия болгаш совет органдарының уду-ртуктарының, нефть, газ, нефтеки-мия үстүрүүнүн специалисттеринин чөвүлө хурадаларына ол киришкен. Тюмень болгаш Томск областтарын экономикаының перспективни көгү-жүдөзиниң айтырыктарын чуула-жып көргөн. Тюмень областын партия, совет болгаш аял-агыт активини хура-

СОВЕТ УЛУС КИЛЕЦНЭШКИНИ ИЛЕРДИП ТУР

Джон Харриси хостаар

КУЛЬТУРА АЛБАН ЧЕРЛЕРИ

Совет кижилериниң идея-политиктиг, күш-ажылчы болгаш эстетиктиг кижизидилгезинге социалисттик культураның болгаш уран чүүлүнүн ролун бедидери—СЭКП-ниң XXV съездинин салган чугула сорулгаларының бирээзи. СЭКП-ниң XXV съездинин болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Көдээниң чурттагы чоңунун культура хандырылганын улам иңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалы хоорай биле көдээниң аразында ыггалдары чоорту чидирериниң талазы-биле партияның салып турар сорулгаларын шиттирлээринге чугула базым болуп турар.

Көдээниң аял-ишчилериниң амьдырал деңгээли чыл келген тудум улам бедип, культура хандырылганы экижи олурарын бистин республиканың бөгүңү амьдыралы бадтыкаар. Республика культура албан черлериниң сыйрып четкизи-биле шытыгаш. Клуб, библиотека чок суурлар бисте ам чок. Культураның болгаш дыштанылганың өзулуг тептери болур көдээ Культура бажыңарының саны бисте сөөлгү чылдарда көвүдөн. Чүгө сөөлгү ийн чылда безин Чөөн-Хемчиктин Алдан-Маадырда. Шемиде, Улут-Хемнин Хайыраанда, Тес-Хемнин Берт-Дагда, Биң-Хемнин Аржаанда дээш өске-даа черлерде чаа Культура бажыңары ажыл-далда кирген. Дык хөй библиотекалары, музыка школалары дегемчиккен, чамдыктарың немей аяктыкылаан. Онгу беш чылдың үшкү чылдында хөй саныг культура албан черлерин ажылдалга киирери-биле улуг аялдарын чорудар апар.

Хувиң чугула айтырыктарың бирээзи—көдээ чоңунун культура хандырылганы. Моон мурунда чүгө сезонуң аялдар үезинде ук аял колдап чоруп турган болза, ам байдал шуут сыр өске. Малчыларның культура хандырылганын комплекстиг кылдыр чорудуп турар болу берген. Шаңың үнүшкүннери республиканың барык бугу районнарында чорудуп турар болгаш оон графигин СЭКП райкомнары, чер-черде паркомнар тургус-каш, амьдыралга боттандырарын чедип ап турар. Ыракка Тождра Өдүгениң ивжилеринге, Чөөн-Хемчиктин, Эраиниң, Бай-Тайганың малчынарына агитация-уран чүүл бригадалары доктаамал аалдап барып турар.

Көдээ клубтарга, Культура бажыңарыга, библиотекаларга аялдар специалистер бисте чыл бугу немежин кээп турар-даа болза, мергежилдиг кадрлар ам-даа хөйү-биле хергелеттинип турар. Кадрлар чедипшезинден культура албан черлериниң аялы кошкаан чамдык черлер ам-даа бар. Районнар төптеринде культура албан, черлеринде дээрден башка, өске чамдык черлерде специалист кадрлар эвээш. Ыңчангаш кадрларын шиңилер, өөредип, бижыгалаар айтырыгже партиягын сагыш салышкыны улагтырары чугула.

Материалдыг баазаны чөгөй болгаш культураның өзулуг оода болбайн турар база иштики дерилге-каасталгазы, даштыкы аян-ишчизин амгы үениң негеддерлеринге дүүшөөс клуб, библиотека, Культура бажыңары чамдык черлерде ам-даа бар. Даштыкы аян-ишчизин-даа, иштики утка-шыңары-даа бот-боттарынга дүжүнү турар болза, кижилерини сеткил-сагыжына таарымчалыг болур. Бо аялга культура аялдарың боттары исп-кейжи чоруун көргүзөр ужурулук. Чер-черде хер-жезеңер чөвүлелдер, агитквартираларың активчилери бо аялга боттарының үлүг-хузуун база киирер, улуг дузаны чедирер хүлээлгелиг.

Боттарыңа хамаарып турар культура албан черлеринге кадрларын бижыгалаар, дериг-херекселдерин садып бээр талазы-биле улуг дузаны көргүзүп турар аял-агылар район бугурунде бар. Оларын чамдыктарының аттары бо: Өвүрүнүң «Кызыл туку», Чөөн-Хемчиктин «Большевик», Бай-Тайганың «Бай-Тал», Барыш-Хемчиктин «Хемчик» дээш өске-даа. Бо культура одагаларында аял-херектер база багай эвес чоруп турар.

Улут-Хемнин «УТКА 25 чыл» совхозка хамаар-жыр Иштиң-Хем, Арыскан клубтарына бо чылдың эгезинде берге байдал тургустунган турган. Профвөлелдерге хамааржыр культура одагаларының кышка белеткели багай, аялдар кадрларын акаша-хөргөң чедипшезинден кызырар, харың-даа клубтарын хаар чыгыш турда, хемчег ап дузалашканын соонда байдал чүгүртээт. Профвөлел органдарының талазындан улуг дузаны чедирген.

Кадрлар болгаш материалдыг бааза айтыры чамдык черлерде оожум темпийн шиттирлетти-нин турар. Танды районунуң культура албан чер-леринге аялдар мергежилдиг кадрлар дык хөй четпес. Тес-Хемнин «Кызыгаар» совхозта Культура бажыңына кадрлар үргүлчү солтун турар. Шаңың фактылар Тандының Тока аттыг совхозунуң Культура бажыңында база бар. Ажылдалга кирер культура объекттерин хуусаазындан эрттирер чо-руктар база эвээш эвес. Бо четпестерин чайла-дыр ужурулук.

Онгу беш чылдың үшкү чылының планын онаалдаларын болгаш социалисттик хүлээлгелерин чедипшиңкиниң күүседир дээш көдээниң аялчы чоңиарының политиктиг болгаш күш-ажылчы идея-кейиң көдүрер, коммунисттик кижизидилгениң чу-гула айтырыктарың чоғумчалыг шиттирлээр херекке республиканың культура албан черлери, оларның хөй саныг аялдарың үлүг-хузуун киирип, улам соруктуг аялдар ужурулук.

РСФСР-НИҢ КОНСТИТУЦИЯЗЫНЫҢ ТӨЛӨВИЛЕНИ ЧУГААЛАЖЫП ТУР БИС

АЖЫЛ КИЖИНИ КААСТААР

РСФСР-ниң чаа Конституциязының төлөвилени солун-сеттуулге парлал үндүрүптер билек номчуу танышкаш, ону бүрүн дегини, чүүлүгүздүм. Төлөвилениң «РСФСР-ниң хамаатыларының кол эргелери, хосталгалары болгаш хүлээлгелери» деп 6-ты эгени номчуу олурарга, черде магалың-дыр. Ол-ла эгениң 38-я чүүлүн-де «РСФСР-ниң хамаатылары амылдар эргелиг» деп бижээ.

Бистин чүрүвүстүн хамаатылары боттарының күзэниң-биле, тодонгайлаага, эртем-билиңне, профессионал белеткелиңге, сонугалыңга дүүшүрү аялды шыңап, аял-агының калың-даа азырыга аялдар. Бистин калың, дегем чүрүвүстө кандыг мергежилдиг кижилерин чок дээр. Башкылар, ачылар, тара-жылар, санаачылар, хөйжүрлү дөш-ле бар. Оларын каймың ол дээр. Ыңчангаш кан-дыг-ла мергежилдиг кижилерин аялы бисте хүндүткелдиг.

Мээн бодумунуң тускай мергежилдиң — садыгы. Ада-чуртунуң Улуг дайынының сөөлүнде, салгыклар кургузун дооссап, салгыктын тускай мергежилдиң чедип алган мен. Он бээр үе-ле артык. Садыг шугумуна мергежилдиң аялы-биле ам 33 чыл аялдам. Эрткен үең үш чыл мээн ынак аялдамды салгышкының болгаш арга-мергежилдиниң өзүшүкүнүң үең болган. Мен бодумун аялдамга ынак болган ону хүндүлээр мен...

Мен бо хүңгерде Туран хоорайның уни-вермагының псе болгаш белең белен сал-дар салгырының эргелекчи болуп аял-

лап турар мен. Бистин калыңда дөрт са-дыгы бар. Кызымак аялчы-биле ком-мунисттик күш-ажылдың коллективни деп хүндүлүг атты эдилер турар бис. Бистин салыг шугумунуң аялдарының мурунунда кол сортула болза, салгының культураның бедитишпаа, чоңун негедде-релериниң четке хандырары. Ол сорулганы амылдарга ботталдырып, шугуму аял-дарына аялы садыгы плананың күүселдени үргүлчү чедип ап келливи. Онгу беш чылдың үшкүзүнүң эрткен ийн аялдарына база-ла багай эвес аялдам бис. Мээн хөй чылдарда ол-ла магалыңе казы аял-лап келген өштөрүм М. Г. Логачева. М. И. Шинюлина олар аялдамга база мактал-дыгылар.

Бистин чүрүвүстө кижини оон күш-ажылы-биле үелээр-ле болгай. Ыңчангаш күш-ажыл кижиниң наастаар. Эрес-кежес, аялдар кижилер казан-кезээде мактал-дыг. Мээн аялдамны Совет чазак үелен, орден, медальдар-биле шаңалаа. Күш-ажылдыг Кызыл Туку орден, «Күш-ажыл-чы шылгалар дөшөө» база Ленинниң ибдей медалдары-биле шаңаланмакта өөрүп чоруп мен. Садыг шугумуна хөй чылдарда аялдамдымың—совет салгы-нын тергилди деп ат балтыкпай чоруту-

Магалың-ла үеде аялдам, чурттап чо-руур-дур бис. РСФСР-ниң чаа Конститу-циязының төлөвилени бүрүн-бизе дегини, анда өөрүк кирип, улам шү-дүргү аялдар бис.

Т. ШАГАРИНА,
садыгы.

Алдан-маадыржыларны дедкивишаан Суггатчы звенону тургускан

Бистин «Барык» совхозунуң төп салгырының суггатчылары «Алдан-Маадыр» совхозтунуң суггатчыларының кийиңири таныжып көргөш, ону ивизи-биле деткип, чакык хөвү аялдарыга белеткел аял-дарың хайнышкының чорула берген. Салгырын 57 суггатчыларын 11 звеноларга чар-гаш, оларга тус-тус тараа культурааларың болгаш хөй чылдыг сизиниң участоктарың бижылаан. Суггатчыларын өөредилгениң бо чылдың док-таамал чорудуп келген бис. Суггатчыларын чокта чаа болган ивизи хураалыга суг-гатчы звенолар, тус-тус суг-гатчылар хүлээлгелерин алдылаан.

Бо чылдын бистин салгырын суггатчылары ивизи-биле 750 га тараа культурааларын, 2451 га кукуруза болган хөй чылдыг сизиниң сугтарар. Онүг тектар бугурунде: тараа культурааларының 12,2 цент-нер, хөй чылдыг сизиниң 15 центнер дүжүдүн алыр ужурулук бис.

Алдан-маадыржыларны ивизи таныжып көргөш,

бистин чамдык мурнакчы зве-ноларымыс боттарыга бедит-кен социалисттик хүлээлгелерин алдылаан. Звено удуруткучулары Шымыраа Хомушку, Очу-роод Хомушку олар хөй чылдыг сизин тараан чериниң да бугурунде 20 центнер, Чүргей Хомушку тараа культурааларында 14 центнер дүжүттү алырын хүлээгеннер.

Бо хүңгерде суггатчыларын кедер ивизи-леви болгаш чепсек-терекселдери белең. Суггатчылар ам боттарының аялдар уластуңу, чүңү та-рырыры билар болгаш бот-тарының участоктарымыс ми-нералдыг болгаш органиктик чедипшиңгаларың өөрүтүп, хар суун хөвүлөтөөр аялдарын чорудуп турарлар.

Чакык хөвү аялдарының планарын кылган бис. Бо аялың төвүзүндө эгелен бистин суггатчыларымыс чакык сугтаты массалык-биле эгел-лээр.

Х. КУУЛАР,
«Барык» совхозтун төп салгырында гидротехник.

Галина Данзырынның баштап турары көмөсөлчү-аныяктар бригаданың нежигүнери планын ийн ай мурназы күүс-дип турар. Шагаан-Арыда районнуң амы-дырал хандырылга комбинатының брига-даларының аразына чарышка ук брига-да үргүлчү мурнап турар. Дуржулгагы, аял стажы улуг алды ивизи ында аял-лап турар, хол-ла чүве—найыралдыг, чангыс нижи дег аялдалап турары. Бригада нежигүнери эрткен чылын хөп

даараан пезүн хемчээп көөргө, оон узуну 2,8 км болган, ыңчангаш олар бо чылын 3 км узун пестер-биле хөп да-раарын шиттирлээ.

Аныяк даараныкчылар онгу беш чылдың үшкү чылының планын ССРЗ Конститу-циязың хүлээп алганының бир чыл оон-да күүсөдирин шиттирлээ.

ЧУРУНТА: Г. Данзырын (ортузунда) бри-гада нежигүнери-биле нады. А. ЗАЙЦЕВИЦ фотогу.

Чурунта: Г. Данзырын (ортузунда) бри-гада нежигүнери-биле нады. А. ЗАЙЦЕВИЦ фотогу.

Совхозта төөрүү 6 мунд хой-чуңу 5 муңу оодданган болган чус баш хонга олаштыр 84 хураган молди алдынган. Эрткен чылдың бо үеде совхоз төөрүн чаш хураганарың чүгө 51 хузуун камгалап ал-ган турган.

Ийн хөйжүк бригадалар Са-рыгыларның удуртканы № 1 бригаданың мадчылары бедиди көргүзүлгелерин чедип ап, аял аялдам турарлар. Ийн 15 коданың тую түөрү. Бо үеде бригада чүгө башка олаштыр 90 хураганы кам-галап алган.

Бистин бригадалың хөй-жүкүлүк РСФСР-ниң Кон-ституциязының төлөвилени таныжып көргөш, база бистин совхозту камгалагыны тала-зы-биле аял-агылардан туду-дечи болгаш дөш СЭКП обкомунуң, Министрлер Чөвү-лелиниң, обкомунуң шиттир-гениң тус-тус планналыңга чорук кирип, анда харың

Апрель 22—коммунистический субботник

ИЙН ЧАДАЛЫГ ЭРТТИРЕР

Барыш-Хемчик районуң «Шекпээр» совхозунуң аял-дарың дөшүңиң сугбатчы-биле кылды аялдарын бүрүтү-биле тодараткан. Субботникти органишпастан эрттирер штаб-тың нежигүнери тус-тус участокунда хураатан. Субботник ийн чадалыг эр-тер. Апрель 15—16-да бүтү чурттакы чоң Биче-Тей бол-гаш Алыгасты суурларын чаа-гайыкдыгына аялдар. А апрель 22-де шекпээрлер Боттарының аялдар турар черлеринге аялдарың. Ол хүн совхозтун механикаторла-

ды 500 аякка га чериниң шыгың базырар, мадчынар, ферма аялдарыңар кыштагар бол-гаш ферма септалганын чо-ру-лар.

Субботникке шиттири-биле 512 аякчы, 320 школаты кирир.

Шекпээрлер оң хөй аялдан аялдарың 1200 рубльди онгу беш чылдың фондузуңга шиттирлээ.

Ш. ООРЖАК,
«Шекпээр» совхозтун дирек-тору.

ТОДАРАТКАН

СЭКП-ниң XXII съездине аттыг совхозтун аял-дарың дөшүңиң сугбатчы-биле тур-густунган штаны апрель 22-де В. И. Ленинниң төртүңтөн хүндүлүг бээр 108 чыл болур оон шаңың күш-ажыл-биле дөшүңдөп эрттирер дөш тү-түс адырлар аялы-биле кылдыр аялдарың темчелени то-дараткан.

Хөвү-трактор бригадалы оң хүн 11 га молдун шыгың ба-зырар, 36 га черин аялдар, 24 га молду сугтарар, 12 то-на тарааны чакырыга белет-кээр.

Машина-трактор мастерсала-мың коллективни техника септөөр девискөрийн арыдар, херимбир, дөргүн сүт-бараан фермазың ивизи чыга-гайыкдыга аялдарың чо-ру-

дар, өөрүшкүлөр кылдыр. Суурда ясап-садык коллектив оон девискөрийн аштар, урууларың чылап чөмөшөр стоювааны кылдыр.

Хайырыан сууруң чур-такчыларың хөй кезин суур чаагайыкдыгына киреңи, мында херимбир септөөр, бу-думуларга сай төгөр.

Хайырыан шолозың башкылары болгаш өөрүң-чилер 10 тонна дөшү реп-дизин чыгар, школа девискө-рийн чаагайыкдыр.

Ол хүн шиттири-биле 675 киши субботникке кирир болгаш олар 1085 рубльди аялдан шыгың, оон 300 ру-бльди онгу беш чылдың фон-дузуңга шиттирлерин шит-тирлээ.

М. ДУРЖАК,
Чөөн-Хемчик району.

КУШ ЧОК БОЛДУРАР

Неграариниң хамааты эргеле-ри дөш демселчи Джон Хар-ристи шаңкылар дээш Алабамада расистарыңа чүткүлүң дугайында ме-дээ совет улустун улуг килецнэ-шкени болдурун. «Хөстүт» де-гейиниң чурттарында терги-ден турар ивизи демократия-ның «артык күштүңүң» херек кырышга бугурурга арганы бис-ке база катал берген.

Расизмин болгаш социал чөптүг эвес чоруктуг бужар-бак политиканыңга узур ак-сеткилдиг американың дем-селчи улам-на улуг хемчөө-диг болу берген. Ол дөшү-дүн хөмчөдөңдөн көрткән, америк администрация ме-те бу-руудышкыңар-биле шиң болган чөптүг чорук дөш, АКШ-га негр чоңунд эки аял-дарыла дөш демселчириң дет-кикен кижилерин кам-ба-жынап, харың-даа элек-трик сандыга өлүрү-ринге беэни белең апар-ган. Ивизи үеде Алабама-ны аныяк аялчыны Дж. Харри-се база таларышкан. Ону Мо-бильде федералдыг суд алу-кылар шиткен.

Бистин чүрүвүстун чаа-дыкты аялдарыңа, бугу аялчы чоннар белеткип ту-рар шаамаалыкына шит-тирлени-биле удураалың турар болган Дж. Харриси өлүрү-шүндө дөш шиткеди күш-чөк болдурун негиз турар.

С. ТУЛИНОВ,
композитор, РСФСР-ниң улустун аргизи.

Моноста. Месноза.

«Иштатгаашкының че-дишкениң доозар сорулга биле чаа хемчегелерин ап» ке-дир чамдык планамга белет-кел аялдарын амьдгалар тун эгелен чорудар бис. Сов-хозта ам 350 тонна сөгөн, 130 тонна саваң, 250 тонна сито болгаш концентраттар бар. Ол бугуңу санап өөрүвүсү-моон сонгаар үеде маа-га четир. Арың бакарады мады тургузу азыраар бис—дең, директор тамыбырады.

Хемчегелер чаалан-алган Кизил туунуң саабас дөшү моон сонгаар улам күжөңнө-шкениң аялдар, оларның тагалашкыны чедипшиңки доозарыга бугурулдээр.

Х. МОНГУШ,
«Шымыр» кооп.

УЛАМ СОРУК КИРГЕШ..

